

Ohje: Tehtävät liittyvät oheiseen aineistoon. **Valitse viidestä tehtävästä kolme.** Tehtävät arvostellaan pistein 0–6. Vastausta kirjoittaessasi voit lähteä siitä, että lukija tuntee aineiston. Vastauksessa esitetyt havainnot, väitteet ja tulkinnat tulee kuitenkin perustella aineiston avulla. Vastauksen sopiva pituus on 1–2 sivua. Aloita jokainen vastaus uudelta sivulta. **Anna kullekin vastauksellesi otsikko.** Merkitse otsikon eteen myös tehtävän numero. Vastausten tulee olla selvästi ja siististi kirjoitettuja, mutta niitä ei tarvitse kirjoittaa puhtaaksi kuulakynällä tai musteella.

Tehtävät

1. Kirjoita Sakari Huovisen artikkelista (s. 2) noin 200 sanan referaatti. Ilmoita sanamäärä referaattisi lopussa.
2. Sanomalehtien Liitto julkaisi Sofi Oksasen tekstin (s. 3) useissa lehdissä sananvapauden päivänä 3.5.2009. Mikä on ilmoituksen tavoite, ja millaisten keinojen avulla tavoitteeseen pyritään?
3. Sekä Huovinen (s. 2) että Oksanen (s. 3) tarkastelevat sananvapautta ja esittävät ratkaisuja, joilla sananvapautta voidaan edistää. Vertaile heidän näkemyksiään.
4. Mistä tekstin (s. 4) rakenteen ja kielen piirteistä Markku Torkon asennoituminen näkyy?
5. Erittele *Kani Koipeliinin kuperkeikkojen* luvun *Susi ja Kettu lyövät vedon* (s. 5–7) teemoja.

Tehtävän 5 taustatiedoksi: Kirsi Kunnaksen runomuotoinen teos *Kani Koipeliinin kuperkeikat* kertoo Kanista, jonka Taikuri on taikonut hatustaan. Kertomuksen alussa Kani kulkee eksyksissä ja on tietämätön kaikesta hänen ympärillään tapahtuvasta. Teoksen neljännessä luvussa Susi ja Kettu ovat juuri kuulleet ensimmäistä kertaa Kanista ja puhuvat tästä halveksivaan sävyyn. Luvun kolmantena hahmona esiintyy Kissa.

Aineisto

Sakari Huovinen: Tuomioistuinten on aika tunnistaa medianvapaus (artikkeli).....	2
Sofi Oksanen: Vapaana sana pysyy vain, jos sen vapaudesta pidetään huolta (Sanomalehtien Liiton ilmoitus).....	3
Markku Torkko: Suomiko muka sarvikuonojen maa? (kolumni).....	4
Kirsi Kunnas: Susi ja Kettu lyövät vedon (luku runoteoksesta Kani Koipeliinin kuperkeikat).....	5–7

Huom.! Tekstien kieliasu on alkuperäisen julkaisun mukainen.

Tuomioistuinten on aika tunnistaa medianvapaus

Perustuslain ilmaisua ”jokaisella on sananvapaus” tulkitaan tavallisesti siten, että sananvapaus kuuluu yhtä lailla jokaiselle ihmiselle. Medialla ei siis olisi sen suurempaa vapautta kuin yksityisellä kansalaisellaakaan.

Näin voisi päätellä esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden äskettäisestä päätöksestä tuomita kaksi Yleisradion edustajaa sakkoihin niin sanotussa Lisitsynin tapauksessa. Keväällä 2006 julkaistussa uutisessa kerrottiin Larisa Lisitsyniin ja hänen puolisoonsa kohdistuneista rikosepäilyistä, jotka lopulta eivät kuitenkaan johtaneet syytöksiin.

Onko tällainen tulkinta vanhentunut? Medianvapaus poikkeaa monin tavoin sananvapaudesta. Medianvapauden historialliset juuret ovat yleisissä ihmisoikeuksissa. Pelkkä sananvapaus ihmisoikeutena ei kuvaa nykymedian asemaa eikä sen tehtäviä.

Oikeuskäytäntöön vaikuttavat myös sellaiset oikeusperiaatteet, jotka eivät ole luettavissa suoraan laista. Ne muotoutuvat vähitellen, eikä niitä ole aina helppo tunnistaa. Medianvapaus on yksi tällainen periaate. Siksi sananvapautta on katsottava uudella tavalla.

Sananvapaus turvaa vapaan tiedonvälityksen. Tässä mielessä sananvapauden ja medianvapauden välillä ei ole eroa: kansalainen ja toimittaja ovat samassa asemassa. Toimittajalla on kuitenkin myös erityistehäviä, joita ei tavalliselle kansalaiselle voida asettaa.

Ammattilaisena toimittajalla on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan oikeuksia, joita tavallisella kansalaisella ei ole. Jos toimittajaa tehtä-

Jos toimittajaa työssään kohdellaan samoin kuin yksityistä kansalaista, seuraukset voivat olla yhteiskunnan kannalta ongelmallisia, kirjoittaa Sakari Huovinen.

vässään kohdellaan samoin kuin yksityistä kansalaista, seuraukset voivat olla yhteiskunnan kannalta ongelmallisia.

Yksi tällainen tapaus Suomessa oli lehtivalokuvaajan pidätys syyskuussa 2006 pidetyn Smash Asem -mielenosoituksen yhteydessä. Vaikka kuvaaja ei osallistunut mielenosoitukseen ja oli ilmaissut tehtävänsä poliisille, hänet pidätettiin. Tapauksen käsittely hovioikeudessa jatkuu.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan poliisin ja toimittajien väliset pelisäännöt olisi selvitettävä etukäteen. Median tarpeet on siis otettava erikseen huomioon.

Suomessa ei ole aina seurattu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen linjaa. Kansalliset tuomioistuimet ovat usein perustaneet tuomionsa jäykkään lainsäädäntöön, joka ei ota huomioon median erityisasemaa. Päätösten sisältö tai perustelut ovat olleet puutteellisia ja virheellisiä.

Tästä on esimerkkinä sanomalehti Pohjalaisen toimittajien tuomitseminen lehtijutusta, jossa haastateltava arvioi

pakolaiskeskuksen työntekijöitä leipääntyneiksi ja heidän asenteitaan rasistisiksi. Syyttäjän mukaan toimittajien olisi pitänyt ”siivota” haastattelua eikä julkaista sitä sanasta sanaan.

Sillä, että valtio on perustuslakinsa mukaan demokraattinen, on muitakin kuin yksilön oikeuksiin perustuvia seurauksia. Julkinen valta tukee mediaa muun muassa verohelpoituksin. Henkilötietolaki suojaa toimituksellisia rekistereitä. Media on siis instituutio, jonka toimintaa julkinen valta turvaa.

Media on sananvapauden kollektiivinen toteuttaja. Se edistää vapaan, yhteisöllisen muistin rakentumista. Koska sananvapaus voi toteutua vain yhteisössä, medianvapaudella suojataan demokraattista järjestystä. Jos medianvapautta uhataan, myös yhteiskunnan rakenteita uhataan.

Medianvapaus on luonteeltaan instrumentaalista. Yleisö saa tietonsa median kautta.

Ammatissa toimiessaan journalisti voi kuitenkin välittää myös sellaista tietoa, jollaisen levittämistä tavallinen kansalainen voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapauksessa Jersild vastaan Tanska tv-toimittaja oli haastatellut rasistisia mielipiteitä esittäneitä nuoria. Tuomioistuimen mukaan nuorten lausunnot olivat tuomittavia mutta toimittajaa ei saanut rangaista niiden julkistamisesta, koska tämä oli erottanut omat käsityksensä haastateltavien käsityksistä.

Toimittaja voi siis julkistaa asioita, jotka saattavat loukata, järkyttää tai hämmäntää. Vain tällä tavalla media voi kontrol-

loida kaikenlaista vallankäyttöä ja ehkäistä sen väärinkäyttöä.

Poliittisten viestien on katsottu olevan sananvapauden ydintä ja esimerkiksi mainonnan taas sananvapauden reunaluuetta. Tähän vanhaan jaoteluun ei kuitenkaan sovi se, että media on myös itsessään arvokas. Suojan kohteena on keskusteluprosessi eli tapa, menettelmät ja tekniikka, joilla inhimillisiä arvoja luodaan.

Viime aikoina media on katsonut peiliin ja alkanut keskustella omasta roolistaan. Medianvapaus eroaa sananvapaudesta siten myös siinä, että media joutuu ansaitsemaan asemansa. Sen se voi tehdä vain toimimalla hyvin ja luottamuksellisesti. Yksityisen kansalaisen ei tarvitse ansaita sananvapautta, koska se on ihmisoikeus.

Medianvapaus riippuu yhteisöllisestä luottamuksesta. Koska medianvapautta ei ole kirjoitettu suoraan lakiin vaan sen rivien väliin, tuomioistuinten on ollut helppo unohtaa se. Mitä vähemmän kansalaiset luottavat mediaan, sitä suuremmissa vaaroissa medianvapaus on.

Koulusurmien käsittelytavassa tapahtunut muutos osoittaa, että journalistit ovat ottaneet huomioon yleisön kriittisen asenteen tiedotusvälineiden toimintaan. Myös Julkisen sanan neuvoston puheenjohtaja on aiempaa enemmän osallistunut julkiseen keskusteluun. Tällaiset epäsuorat palautteet yleisölle ovat osoituksia yleisön arvostamisesta ja lisäävät medianvapautta.

Sakari Huovinen

sakari.huovinen@helsinki.fi

Kirjoittaja on vanhempi tutkija Helsingin yliopiston Kansainvälisen talousoikeuden instituutissa (Katti).

VAPAANA SANA PYSY VAIN, JOS SEN VAPAUDESTA PIDETÄÄN HUOLTA.

Käytin Puhdistus-romaanini taustamateriaalina Viron ensimmäisen itsenäisyyden aikaisia naistenlehtiä ja sanomalehtiä – viattomalta kuulostavaa materiaalia. Lapsuudessani niiden kuljettaminen Suomeen ei olisi ollut mahdollista, sillä se, mitä Neuvosto-Viron rajan yli sai viedä tai tuoda, oli rajoitettua eivätkä ensimmäisen tasavallan aikaiset painotuotteet kuuluneet sallittuihin.

Siihen aikaan Virossa asuvien sukulaisten kanssa yhteydenpitoa määrittivät kirjesensuuri, puheluiden kuuntelu ja viisumit. Kirjeitä katosi, puhelut katkesivat, mikäli niiden tilaaminen ylipäänsä onnistui, ja viisumeiden läpimeno oli ainaisen huolen aihe. Väärä mielipide olisi voinut niiden lisäksi vaarantaa työt, toimeentulon ja läheisten ihmisten näkemisen. Vaikka jokaisella perheellä on omat salaisuutensa jokaisessa maassa, on kaksi eri asiaa, joutuuko niiden vuoksi pelkäämään yhteisönsä häpeää vai valtakoneiston toimenpiteitä.

Rajattuun sananvapauteen kasvanut pitää sitä normaalina tilana. Se on tavallista elämää. Siksi minäkin kasvoin pitämään luonnollisena sitä, että tietyt aihepiirit olivat sellaisia, että niistä puhuminen oli mahdollista vain luotettavassa seurassa eikä kiellettyjä puheenaiheita tarvinnut tähdentää. Niiden rajojen ylittäminen olisi ollut hullua, typerää, vaarallista – seuraukset olivat itsestään selviä. Sisäistin sensuurin niin, etten kirjoittanut kielletyistä aiheista edes päiväkirjaani.

Nykyään suurin osa kirjeistä kulkee sähköisessä muodossa. Kiinassa yksikin väärä sähköposti voi tarkoittaa vuosien vankeutta. Vapaan

sanan areena, verkko, on monille vallanpitäjille uhkaava, kuten demokraattinen tiedonvälitys aina on. Niinpä Googlen Kiina-sivuilla Tiananmen on iloisten ihmisten aukio eikä sensuuria edes huomaa, ellei samalla tutki muiden maiden Tiananmen-hakutuloksia. Pätevä sensuuri onkin huomaamaton, mutta vielä paremmin toimii itsesensuuri, johon sensuroidussa maassa kasetaan. Silloin muunlainen vaihtoehto näyttäytyy epänormaalina, uhkaavana ja sen verran vastustettavana, että säilyttääkseen oman turvallisuutensa voi olla valmis ilmiantamaan niitä, jotka yrittävät ylittää sananvapaudelle asetetut rajat.

Suomalaisen sananvapauden historiaa ovat muovanneet idänkauppa, raha, politiikka, maantiede, sodat. Ne voivat määrittää sitä yhä, vaikka nykyään sananvapautemme tila onkin hyvä – se tila on kuitenkin nuori ja siksi sitä on helppo horjuttaa. Pidä siitä siis huolta. Sen tulevaisuus on kaikkien Suomessa asuvien käsissä.

Pidä siitä huolta myös niiden puolesta, jotka eivät siihen pysty maissa, joissa sananvapauden tila on rajoitettu tai huono.

Sana on vahva. Sana on viisas. Sana voi olla tappava. Vapaana se pysyy vain, jos sen vapaudesta pidetään huolta.

Sofi Oksanen, kirjailija

TÄNÄÄN 3. TOUKOKUUTA VIETETÄÄN SANANVAPAUDEN PÄIVÄÄ.

sanomalehtien liitto

LEHDEN LOGO

Kolumni

MARKKU TORKKO

markku.torkko@lapinkansa.fi

Suomiko muka sarvikuonojen maa?

Aina ympäristöään kohti kriittinen ja varautunut kirjailija Sofi Oksanen ampuu jälleen. Hän on päästänyt lyhyellä Tanskanmatkallaan suustaan jotain sellaista, joka on saanut 92-vuotispäiväänsä pian viettävän maamme katajaisen kansan takajaloilleen.

Finlandia-palkinnon, Runeberg-palkinnon ja puoli tusinaa muita merkittäviä kirjapalkintoja voittanut suorassuu meni ja totesi Tanskan televisiolle jotain sellaista, että vuoden päivät Suomi-brändiä rakentaneen arvovaltaisen valtuuskunnan lie-nee parasta työtä pensselti sanaan ja myöntää, että eihän tästä mitään tullut.

Ja mitäpä Sohvi sitten Tanskan TV:n Deadline-ohjelmassa parautti?

Kirjailija Oksanen mukaan suomalaiset miehet ovat väkivaltaisia, ja Suomessa tehdään paljon itsemurhia, koska suomalaiset eivät halua mennä kasvojaan talouden ongelmien vuoksi.

Koti on suureen julkisuuteen ja arvostukseen *Puhdistus*-romaanillaan vuosi sitten nousseen kirjailijan mielestä yksi viimeisistä paikoista, joissa suomalaismies voi osoittaa valtansa. Niinpä suomalainen mies korvaa sanojen puutteen väkivallalla.

Suomalainen unelma on omakoti-

Suomi-brändiä rakentaneen

arvovaltaisen valtuuskunnan lieenee parasta työtä pensselti sanaan ja myöntää, että eihän tästä mitään tullut.

talo järven rannalla keskellä kaupunkia. Unelmaa täydentävät kaksi lasta, kultainen noutaja ja vene.

Unelman ohella kuitenkin juodaan rajusti viinaa, käyttäytyään väkivaltaisesti ja hakataan vaimoja.

Näin Oksanen arvioi isänmaataan Tanskan televisiossa.

Yön yli nukuttuaan kirjailija kuitenkin oli valmis lieventämään arvioitaan maamme kansallisista stereotyyppioista.

Hän myös oudoksui Suomi-puheistaan nousutta kohua ja median reaktioita.

Samalla Oksanen sanoi ammittinsa hyvin osanneen tanskalaisittomittajan hokutelleen hänet ovelilla kysymyksillään ansaan.

Niiden tavoitteena oli saada kirjailija sanomaan Suomesta nimenomaan negatiivisia asioita. Sen myyntitilistojen kärjessä keikkuva kirjailija

tekikin tavoitetta hyvin palvelevassa, tendenssimäisesti leikatussa tv-ohjelmassa.

Synkän Suomi-kuvan maalanneen ohjelman lopuksi aina kapinointiin ja rajuun kritiikkiin valmis kirjailija ja vielä töräytti, ettei hän osaa sanoa paljon positiivisia asioita Suomesta, koska hän ei ole erityisen rakastunut Suomeen.

Valdaenko talvisodan herkkäin mui- teloihin vaipunutta ja itsenäisyysjuhlaansa valmistautuvaa katajaista kansaamme tämän syvemmän loukatta?

Tuskin.

Vahingolta ei pelasta edes se, että kirjailija myöhemmin korjasi sanomisiaan.

Siveellisessä närkästyksessään monilta on kuitenkin jäänyt huomaamatta, että kirjailija Sofi Oksanen kertoi Suomen asioita tivanneelle tanskalaistoimittajalle vain ja ainoastaan totuuden.

Suomi on monien selvitysten mukaan Euroopan unionin väkivaltaisimaa. Perheväkivalta ja parisuhdeväkivalta on meillä valitettavan yleistä. Pahoinpitelyistä poliisin tietoon tulee vuosittain vain jäävuoren huippu eli noin pari tuhatta tapausta.

Suomi on tämän lisäksi yksi Länsi-Euroopan juopoimimista maista. Syy ja seuraus kohtaavat?

Tästä imagosta ei päästä irti vai- kenemalla.

Kirjailijalla on tehtävänsä: protesti. Näin lausui joku viisas kirjailija aikoi- naan - liekö ollut Timo K. Mukka.

Oikean kirjailijan ensimmäisiä eh- toja on kuitenkin - kuten Mukkakin usein korosti - rehellisyys. Heidän tehtävänsä on uskaltaa kertoa totuus - silloinkin kun se tuntuu pahalta ja viiltää.

Tosiasioiden tunnustaminen on kaiken viisauden alku.

Kirjailija Sofi Oksanen Suomi-kuva on joko täyttä totta tai lievää liioitte- lua.

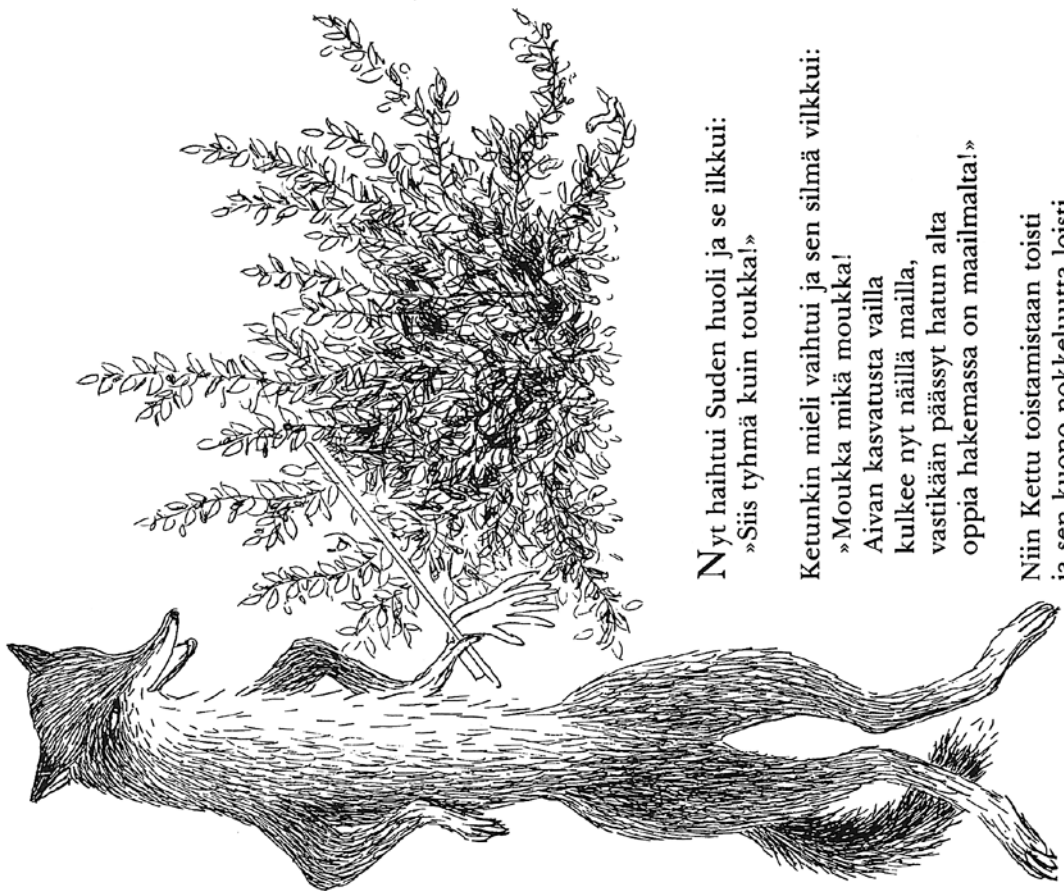
Tosiasiaksi kuitenkin jää, että hä- nen Tanskanmaalla lausumat arvot tuskin muuttavat maamme imagoa suuntaan tai toiseen.

Ja jos muuttavat, niin Suomi-kuva eli maabrändiämme hiovalla **Jorma Ollilan** johtamalla toimikunnalla on aikaa korjata tilanne vuoden 2010 loppuun jatkuvalla kehittämisöl- lään. Toimikunnan arvokkaasta työstä huolimatta on syytä edelleen uskoa, että Suomen suurimpina uutisina ul- komaila pysyvät edelleen eukonkan- to, saappaanheitto ja joulupukki. Saa siinä siten brändätä.

Kirjoittaja on Lapin Kansan pääkirjoitustoimittaja.

Lapin Kansa 30.11.2009

4. Susi ja Kettu lyövät vedon

Nyt haihtui Suden huoli ja se ilkkui:
»Siis tyhmä kuin toukka!»

Ketunkin mieli vaihtui ja sen silmä vilkkui:

»Moukka mikä moukka!

Aivan kasvatusta vailla

kulkee nyt näillä mailla,

vastikään päässyt hatun alta

oppia hakemassa on maailmalta!»

Niin Kettu toistamistaan toisti
ja sen kuono nokkeluutta loisti.

Ja Susi pulman mielestensä poisti:
»Tietäköön siis, mikä on Suden valta!»

A ja O on sudenpelko!
Oppikoon siis sudenpelon,
saakoon siitä heti selon!

A ja O on sudenhaju!
Oppikoon siis sudenhajun,
saakoon siitä heti tajun!

A ja O on sudenvalta!
Ennen kuin on keskiyö
Suden hetki lyö!

»Kas kas, Susi-Hukkaa,
aikoo panna Kanin hukkaan.
Uumoilenpa että ihan napaansa!»
sanoi Kettu kettumaiseen tapaansa.

Mutta Susi uhoonsa sai siitä
lisää yllykettä, sanoi että:

»Lyödään veto!

Vaikken itseäni kiitä,

olen sentään koko peto

ja pelon valtaan

saatan Kanin noin vain

seisoaltaan,

kun sanon HUU!»

»On siinä SUU! On siinä SANA!
Mutta muna ei vielä ole kana!»

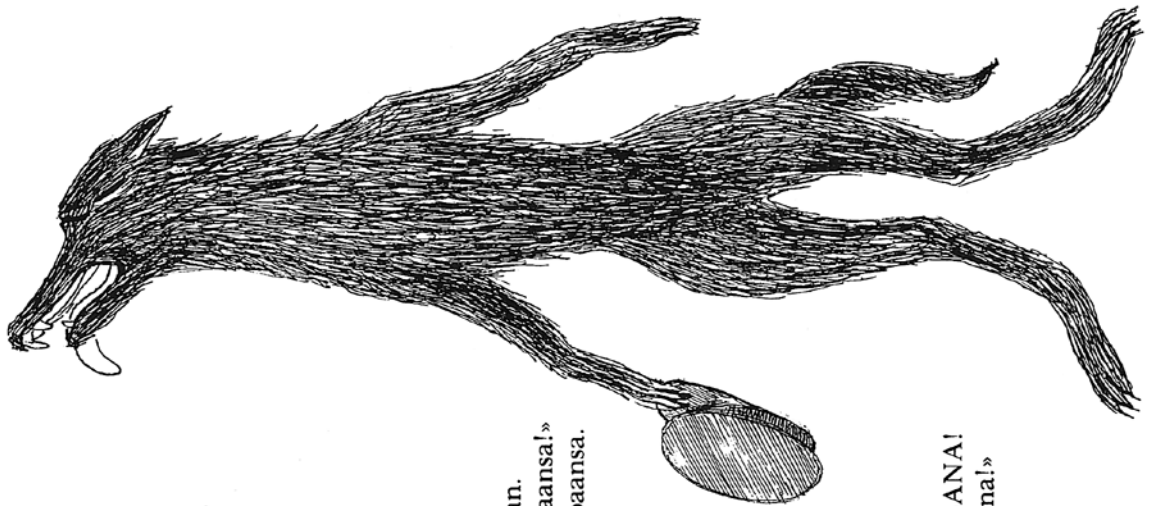
Kettu livautti suupielestään.

Ja ylpeänä ketunkielestään,

joka taipui milloin kaskuun

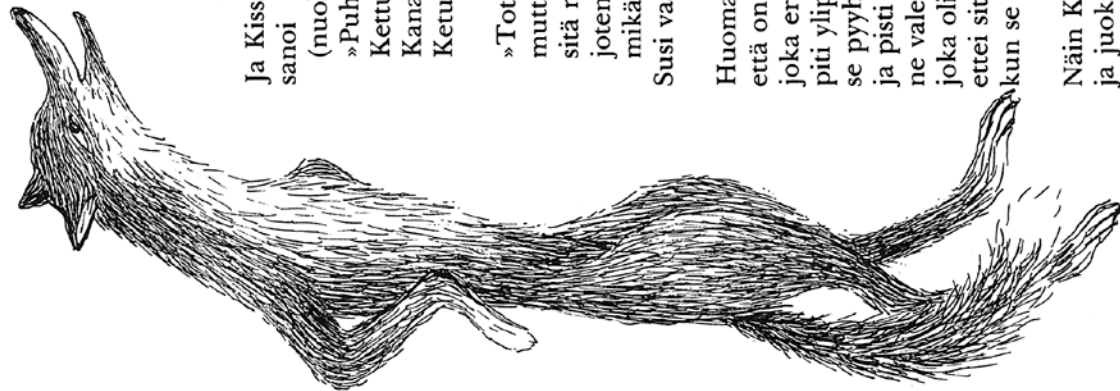
milloin sananlaskuun

se oli yliveto mielestään.

Nyt Susi tuskaantui ja suuttui:

»Ota Kettua kiinni sanoista,
puhuu munista ja kanoista,
ei selvää saa sen kielestä.»

Ja Kissa riitaan puuttui,
sanoi

(nuollen tassujansa):

»Puhuu hassujansa.
Kettu on Kettu keskeltä ja pielestä.
Kana tai Kani — tiedäthän jotta
Ketun kielessä on kaikki yhtä totta.»

»Totta tai valetta,
mutta en voi sietää
sitä mitä en saa tietää,
joten sano suora sana:
mikä muna ei vielä ole kana?»
Susi vaatimalla vaati.

Huomaan,
että on aika tutustua tässä Kettu-kuomaan,
joka eritoten
piti ylipyyhityistä sanoista, joten
se pyyhki yli sanoja kuin sananisti
ja pisti
ne valetaskuunsa,
joka oli valeita niin pullollaan,
ettei sitä saanut millään kiinni
kun se lähti pakoon juoksemaan.

Näin Kettu vastauksen laati
ja juoksutteli sanojaan:

Jos puhuu suoraan,
voi joutua suoraan nuoraan.
Jos väärin sanoo lainaa,
voi olla väärä vainaa.

Siis oikein opetettu
tekee niin kuin neuvoo Kettu:

Ei puhu, ei pukahda,
ei valvo, ei nukahda,
ei kuule, luule, hengitä,
ei ajatustaan kengitä,
ei tee mitään ilman Ketun lupaa.

Kas, siten rakennetaan ONNEN TUPAA!

»Hohoo!»
huusi Susi.
»Jo arvaan mitä arvaan:
aiot noin vain myötäkaraan
minut vallastani syöstä.
Sepä kävisikin Ketun työstä!»

»Enhän toki, enhän toki»,
Kettu hoki.
»Yhteen samaan hiileen tässä
nyt ollaan sylkemässä.
Kysymys on siitä miten saamme
uuden kuuliaisien
alamaisen.
Ja miten sen jaamme!

Saat ensin keinojasi käyttää.
Ja sitten alan minä näyttää
kumpi meistä paremmin
pistää kuriin Kaniinin.

Ja varmemmaksi vakuudeksi:
Kissa vedon katkaisee
ja riidan ratkaisee!»
Kettu vielä keksi.

